

Asiantuntijalausunto luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta.

Oikeusministeriö. Lausunto annettu Lausuntopalvelu.fi –palvelussa 21.12.2020.



Suomen ilmastopaneeli

Panelistit Ari Ekroos, Markku Ollikainen, tiedesihteeri Marianne Leino

Suomen ilmastopaneelin näkemykset

Suomen ilmastopaneeli esittää seuraavassa näkemyksensä oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta ilmastonäkökulmasta.

Ilmastonmuutoksen seurauksena ympäristöperusoikeuskysymysten merkitys on kasvanut ja ilmastoperusteisen tai siihen vaikuttavan sääntelyn määrä lisääntyy. Ilmastonäkökulmasta ylimpien laillisuusvalvojen erikoistuminen on perusteltua. Suomen ilmastopaneeli kannattaa ehdotettua työnjakoa, jossa oikeuskansleri erikoistuisi ympäristöperusoikeuksien ja kestävä kehityksen oikeudellisten edellytysten ja vaikutusmahdollisuuksien turvaamiseen. Ilmastopaneelin pitää hyvänä, että perustelumuiotiossa on kiinnitetty huomiota myös perustuslain 20 § taustalla olevaan ylisukupolvisen oikeuteen.

On tärkeää tunnistaa, että ympäristöperusoikeudet ja ilmastokysymykset ovat koko yhteiskuntaa ja näin myös hallintoa läpileikkaavia teemoja vaatiien järjestelmätason tarkastelua. Luonnosesityksen mukaan oikeuskanslerin valvoisi ympäristövastuun toteutumista osana säädösvalmistelun sekä ministeriöiden ja valtioneuvoston muun ohjauksen, suunnitelmien ja valmistelun valvontaa. Ilmastopaneeli katsoo, että oikeuskanslerin tulisi omalta osaltaan varmistaa, että ilmastovaikutukset tulevat läpäisyperiaatteen tavoin huomioon otetuiksi, ei ainoastaan ympäristöä ja luontoa koskevaa lainsäädäntöä valmisteltaessa, vaan kaikessa lainsäädäntötyössä. Ilmastovaikutusten arviointi ei rajoitu perinteiseen ympäristö-, energia- ja ilmastosääntelyyn, vaan hyvin monen tyyppisellä sääntelyllä on ympäristöperusoikeuksien turvaamiseen liittyen merkittäviä ilmastovaikutuksia.

Säädösluonnoksessa 2 § käsittelee eduskunnan oikeusasiamieheltä oikeuskanslerille keskitettäviä tehtäviä. 2 §:n 2 kohdan mukaan eduskunnan oikeusasiamies vapautetaan velvollisuudesta huolehtia ylimmän laillisuusvalvojan tehtävistä koskien 2) *terveellisen ympäristön ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisen oikeudellisia edellytyksiä sekä kestävä kehityksen huomioon ottamista niissä samoin kuin mahdollisuuksia vaikuttaa näitä edellytyksiä koskevaan päätöksentekoon*. Lakiehdotuksen 2 §:n 2 kohdassa ei siis erikseen mainita ilmastonmuutosta. Ilmastopaneeli katsoo, että tästä syystä kohta ei ehdotetun kaltaisena olisi ilmastonäkökulmasta riittävä. Ilmastonmuutos tulisi kirjata lainkohtaan luonnon monimuotoisuuden ja kestävä kehityksen rinnalla. Täältä osin ilmastopaneeli viittaa myös lakiuudistusta valmistelleen työryhmän ehdotukseen. Säännösehdotusta voitaisiin sisällöllisesti kehittää myös siten, että siinä ei käytettäisi ilmausta ”oikeudelliset edellytykset”, joka ei juurikaan tuo lisää säännöksen sisältöön ja jota ei tuoda esiin säännöksen muissa kohdissa. Asia voidaan ilmaista ytimekkäämmiin tuomalla suoraan esille itse asiat. Ilmastopaneeli katsoo, että 2 §:n 2 kohta voisi seuraavasti kuuluvana paremmin palvella tavoiteltavia päämääriä:

*2) terveellisen ympäristön turvaamista, luonnon monimuotoisuuden **säilyttämistä**, **ilmastonmuutoksen hillitsemistä** sekä **yleisesti** kestävä kehityksen huomioon ottamista samoin kuin mahdollisuuksia vaikuttaa niitä koskevaan päätöksentekoon;*

Ilmastonmuutoksen hillintä tulisi sisällyttää myös perustelumuiotioson lakiehdotuksen perustelukohtiin. Esimerkiksi sivulla 31 perusteluissa voisi olla luontevaa todeta, että ”*Mainittu erityistehtävä käsittäisi ylimmän laillisuusvalvojan tehtävät asioissa, jotka koskevat terveellisen ympäristön, ja luonnon monimuotoisuuden **säilyttämisen ja ilmastomuutoksen hillinnän** kysymyksiin sekä yleisesti kestävä kehityksen huomioon ottamiseen mukaan lukien mahdollisuudet vaikuttaa näitä koskevaan*

päätöksentekoon.” Perusteluissa voitaisiin myös yhteydessä tuoda esille myös ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvät kysymykset osana kestävästä kehityksestä. Ilmastonmuutoksen hillintä tulisi sisällyttää myös säännöksen yksityiskotaisiin perusteluihin (s. 45). Lisäksi käsitteiden taustojen avaamisen yhteydessä olisi mahdollista selventää ilmastonmuutoksen hillinnän suhdetta perustuslain 20 §:ään (s. 46). Esitysluonnoksessa todetaan, että ympäristöperusoikeuksiin kuuluu olennaisena osana pidättäytyminen ympäristön vahingoittamisesta. Tässä yhteydessä voisi erityisesti tuoda esille laiksi hiilen energiakäytön kieltämisestä yhteydessä antaman perustuslakivaliokunnan lausunnon ([PeVL 55/2018 vp](#)), jossa perustusvaliokunta punnitsi perustuslain 20 § suhdetta muihin perusoikeuksiin.